

Ton Nijhuis

Ton Nijhuis is directeur van het Duitsland Instituut in Amsterdam. Hij is historicus, politicoloog en filosoof. Hij is daarnaast als hoogleraar Duitslandstudies verbonden aan de Faculteit der Maatschappij- en Gedragwetenschappen en de Faculteit der Geesteswetenschappen aan de Universiteit van Amsterdam.

Wat is volgens u het belangrijkste in het geschiedenisonderwijs?

Leerlingen moeten vooral ook betekenis kunnen geven aan historische gebeurtenissen en processen. Kennis van feiten, maar ook van analytische samenhangen, is niet voldoende. Het gaat om een historisch besef. Wat wel en wat niet kan in een bepaalde tijd. Ze moeten zich kunnen invoelen in wat er gebeurde en dat gaat het beste via verhalen. Als leerlingen het verhaal vanuit zichzelf kunnen vertellen, wordt het onthouden van feiten een stuk simpeler.

Welke historische periode spreekt u het meest aan?

De periode rond de eeuwwisseling van 1900. Het is een tijdvak van tegenstellingen en ambivalenties, van grootse verwachtingen en diepe angsten, vooruitgang en decadentie, van adembenemende ontwikkelingen in wetenschap en techniek, maar ook de ontdekking van het onderbewuste, de driften. Het is de periode van het moderne: in de muziek, kunst, literatuur. Dergelijke breukvlakken die alle maatschappelijke sferen betreffen zijn zelden in de geschiedenis.

Rond de eeuwwisseling van 1900 ontstond de Jugendstil, waarvan de Secession in Wenen een mooi voorbeeld is. Foto: Tilman2007.

FOTO: KIM KRUIJEN

Welk nut heeft geschiedenis volgens u?

Geschiedenis leert ons hoe onwaarschijnlijk onze verworvenheden van een liberaal-democratische rechtsstaat, gelijke rechten, etc. eigenlijk zijn. En daarmee ook hoe kwetsbaar. Daar mogen we niet onverschillig mee omgaan, we moeten dat koesteren. Geschiedenis moet de veronderstelde vanzelfsprekendheid van de wereld om ons heen telkens *in Frage* stellen. Te vaak wordt gedacht dat wat nu is, altijd wel zo zal blijven. Hopelijk draagt geschiedenisonderwijs bij aan een besef van verantwoordelijkheid dat we hebben voor de wereld.

Hoe vindt u dat geschiedenisonderwijs en staatsinrichting aan een middelbare school moet worden gedoceerd?

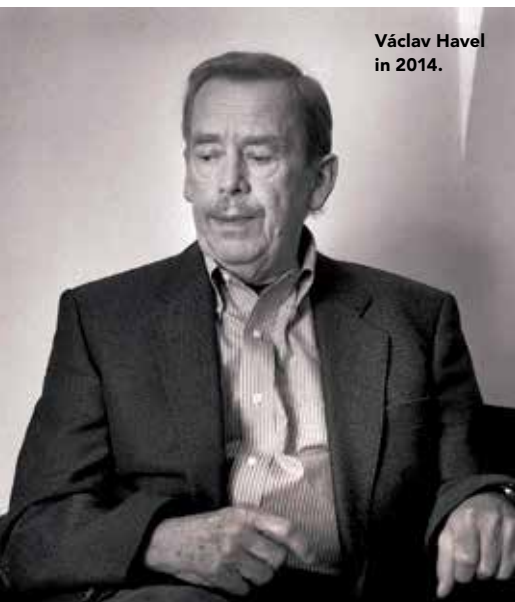
Ik ben eigenlijk niet in de positie daar een antwoord op te geven, omdat ik daar geen bijzondere kwalificaties voor heb. Belangrijk voor het geschiedenisonderwijs is de betekenisgeving en het verhaal waarin de leerlingen zichzelf kunnen inleven. Voor staatsinrichting is het belangrijk ook te wijzen op de niet-vanzelfsprekendheid, de teerheid, fragiliteit van de liberaal-democratische instituties. In Duitsland ken je de term weerbare of strijdbare democratie. Het besef dat je actief moet strijden tegen ondermijnende krachten. In Nederland zijn we daarin nonchalanter. Dat kunnen we ons echter niet meer permitteren.

Kunt u zich nog veel herinneren van de geschiedenislessen op de basisschool en de middelbare school?

Eigenlijk heb ik geen echte (goede) herinneringen aan geschiedenislessen. Het is ook lang geleden. Ik herinner me heel veel feitelijk stampwerk. Mijn historische interesse heb ik pas tijdens mijn studietijd ontwikkeld, in eerste instantie uit onvrede over de bijna geschiedloze opleiding politicologie die ik in eerste instantie volgde. Marxistische theorieën te over, maar velen konden Lenin nog niet op een eeuw plaatsen.

Welke historische persoon spreekt u het meest aan?

Václav Havel. Intellectuelen en politiek gaan meestal niet goed samen. Havel is de uitzondering. Zijn moed en vasthoudendheid in Charta 77, zijn verbindende kracht, bescheidenheid en politiek gevoel als president, is in de geschiedenis bijna eenmalig. Standvastigheid zonder dogmatiek en een groots empathisch vermogen.

Václav Havel in 2014.

FOTO: JIRI JIROUTEK

Wat is de meest recente 'historische sensatie' die u heeft gehad?

De stilte in Amsterdam, de lege grachten en de lege Dam. Juist die leegte schept de omgeving waarin je geschiedenis kunt ervaren. Het mooiste is wanneer je geschiedenis niet ervaart omdat zij zich aan jou opdringt, maar omdat jij je aan haar opdringt.

Welke historische film heeft de meeste indruk op u gemaakt?

Shoah van Claude Lanzmann, geen archiefmateriaal, maar interviews die je diep in de ziel raken. En *Hasenjagd*. Nadat de gevangenen van het KZ Mauthausen in Oostenrijk aan het einde van de oorlog wisten te vluchten, gaat de lokale bevolking op 'hazenjacht' om ze in de bossen te vinden en af te schieten. Het laat de kijker sprakeloos, verbijsterd en ontredderd achter.

'Geschiedenis moet de veronderstelde vanzelfsprekendheid van de wereld om ons heen telkens in Frage stellen'

Als u morgen een historisch onderzoek zou mogen beginnen, wat zou dan het onderwerp zijn?

Een geschiedenis van de Bondsrepubliek. Nog steeds pendelt de beeldvorming over Duitsland heen en weer tussen bewondering en een zekere afkeer. Dat zegt uiteindelijk meer over onszelf dan over Duitsland.

Denkt u dat de 49 kenmerkende aspecten die leerlingen moeten kennen voor het eindexamen enig nut hebben voor het geschiedenisonderwijs?

De kenmerkende aspecten werken uitstekend als een soort samenvatting en zo wordt het ook gebruikt. Het is natuurlijk wel heel schematisch. De betekenisgeving waarover ik het eerder had, komt tekort.

Wat is voor u een belangrijke lieux de mémoire?

Het Monument van Joodse Erkentelijkheid. Het eerste 'Joodse' monument in Amsterdam is dus niet om de misdaden op de Joden te herdenken, maar een geschenk van de Joodse bevolking aan de stad. Dat is toch schrijnend als we beseffen hoeveel Joden juist in Nederland gedeporteerd en vermoord zijn, en hoe verschrikkelijk de weinige Joden die terugkerden zijn behandeld. Beschamend.

Welke historische studie of welke historische roman maakte de meeste indruk op u?

Vergangene Zukunft van Reinhart Koselleck, een eyeopener voor mij. Het gaat over hoe ons denken over de relatie tussen verleden, heden en toekomst bepalend is voor onze duiding van de wereld. Verder *Liebe als Passion* van de socioloog Niklas Luhmann, omdat hierin zo mooi getoond wordt hoe de liefdessemantiek zich volledig heeft gedraaid en wat dat voor ons gevoelsleven betekent. En daarnaast ook *Een verhaal van liefde en duisternis* van Amos Oz, omdat hij met zo veel liefde en precisie zijn jeugd in het eveneens jonge Israël beschrijft en de rol die taal speelt in de ervaring van de wereld. ■

Ben Vrieseema is hoofdredacteur van Kleio.